

MILAN KOPECKÝ

K ŠAFAŘIKOVI — BÁSNÍKOVI

K jubilejním pracím o Šafaříkově poezii připojuji drobnost, která se týká básně *Lydia*.¹ Literární historikové se dosud poměrně často zamýšleli nad otázkou původnosti této skladby. Tak Miloslav Hýsek ve stati Bürgerovy ohlasy v české literatuře² vyjádřil domněnku, že Šafaříkova *Lydia* je patrně závislá na Bürgerově básni *Molly's Abschied*.³ Podobně soudí i Jan Jakubec: z Šafaříkovy básně prý „prošlehuje vášeň erotická, po bürgerovsku dost smyslně zabarvená“.⁴ Reminiscence bürgerovské a klopstockovské předpokládá u *Lydye* i Antonín Kolář; navíc uvádí ještě „přímé reminiscence theokritovské“ i analogie s Palkovičovou básní *Bolestná láska*, odkud prý pramení i „katullovský ráz“ Šafaříkovy básně.⁵ Ani Hýsek s Jakubcem, ani Kolář zřejmě neznali recenzi *Tatranské múzy* ve *Wiener allgemeine Literaturzeitung* 1816, v níž se o Šafaříkovi v souvislosti s *Lydyí* poznamenává: „Das bekannte Lydia bella puella übersetzte er trefflich und noch dazu gereimt.“ Toto recenzentovo mínění uvádí Jan Vilikovský v poznámkách k edici *Básnických spisů Šafaříkových* s dedukcí: „Jde tu patrně o nějakou studentskou píseň, již se mi však nepodařilo určit.“⁶

Názor anonymního recenzenta Šafaříkovy sbírky, kterým byl snad Ladislav Bartholomaeides,⁷ vycházel ze správného předpokladu. Když jsem před nedávnem hledal eventuální latinské předlohy pro milostné básně nalezené v březnu 1961 v brněnské univerzitní knihovně,⁸ přišel jsem v třísvazkovém sborníku *Poetae latini minores na báseň*, která byla jistě Šafaříkovou předlohou pro báseň *Lydia*. Skladba neznámého básníka zní:

INCERTI, AD LYDIAM

*Lydia, bella puella, candida,
Quae bene superas lac et lilium,
Albamque simul rosam rubidam,
Aut expositum ebur Indicum.*

5 *Pande, puella, pande capillulos
Flavos, lucentes ut aurum nitidum.
Pande, puella, collum candidum.
Productum bene candidis humeris
Pande, puella, stellatos oculos,*

10 *Flezaque super nigra cilia.
Pande, puella, genas roseas,
Perfusas rubro purpurae Tyriae.
Porrige labra, labra corallina,
Da columbatim mitia basia:*

15 *Sugis amentis partem animi:
Cor mihi penetrant haec tua basia.*

- Quid mihi sugis vivum sanguinem?
Conde papillas, conde gemipomas,
Compresso lacte quae modo pullulant.*
- 20 *Sinus expansa profert cinnama:
Undique surgunt ex te deliciae.
Conde papillas, quae me sauciant
Candore, et lusu nivei pectoris.
Saeva, non cernis, quod ego languo?*
- 25 *Sic me destituis iam semimortuum?*⁹

Pro srovnání uvádím také báseň Safaříkovu:

LYDYA

- Spanilá Lýdyo! Děvčátko krásné!
Běšš nad mléko a lilium jasně,
nad běločervenou růžinky ctnost,
uměle hlazenou slonovou kost,*
- 5 *holčičko, vyviň ty kadeře vité,
rusé a stkvělejší nad zlato bité,
kteréz by, vyrostši nad krkem tvým,
poleni se vinulo liliovým.*
- Vyviň i hvězdnaté oči, i černé
10 obrvy, holko, ty záslony věrné;
vyviň i nádherných růžiček pár,
zalitqu červenem brunátu tvář.*
- Sem, sem tvé pysky, ty korály hladké!
Dáveš, jak holubě, hubičky sladké.*
- 15 *Dívčino! Ty mi ssáš (jaková lest!)
rozkoš ztřeštěné dušinky české.*
- Srlice mi zžirá tvé hubičkování.
K čenu ti živé ha krve mé ssání?
Krej, krej, krej cecičky, jablka dvě!*
- 20 *Mlékem teď stesknutým bobtěji hle!*
- Z luna se pochotná skořice leje
všudy a odevšad s tebe se směje
plný aj vnady a slíčnosti svět.
Krej, krej si cecičky, vábíci květ.*
- 25 *Jaké ach trápení! Zraněn jsem zcela
pýchou a bujností bílého těla.
Ukrutná, neznáš, že bolestí schmu,
tak se mě zpouštíš, an odpoly mru.*¹⁰

Už z mechanického srovnání je zřejmé, že Safaříkova báseň má o tři verše více než báseň latinská. Verš 15 originálu přeložil Safařík dvěma verši (15 a 16), podobně jako do dvou veršů rozvedl znění veršů 21 a 22. Učinil tak nepochybně proto, aby jeho báseň dostala formu sedmi čtyřveršových slok. Jinak je jeho překlad celkem věrný, i když ovšem nikoli doslovný, neboť obě básně jsou tvarově rozdílné.

Nalezení předlohy Safaříkovy básně je cenné už proto, že nám dovoluje na malém výseku pohlédnout do tvůrčí dílny Safaříka—básníka. Také Safařík, stejně jako Jungmann a řada jiných obrozenských básníků, je zaměřen především na básnický slovník.¹¹ Safařík volí proto velmi pečlivě a jistoty hodně odvážně

slova, která ovšem podřizuje — někdy dost násilně — svým metrickým a rýmovým záměrům. Báseň Lydya přináší o tom průkazné doklady: výběr slovního materiálu musel být ovlivněn Šafaříkovým plánem použít strofy 11a 11a 10b 10b se spádem daktylotrochejským, čili použít — mluveno terminologií druhého desetiletí 19. století — verše alkmanského. Tomuto plánu Šafařík pravděpodobně při překladu obětoval anaforu „Pande, puella“ ve verších 5, 7, 9, 11 i opakované spojení „Conde papillas“ ve verši 18 a 22. Velkou pozornost věnoval Šafařík i výběru rýmových dvojic při celkem systémovém rýmování slov dvojslabičných v první polovině sloky a slov jednoslabičných v polovině druhé. Přitom srovnání obou skladeb vede ke zjištění, že Šafaříkovo slovo „čest“ (v. 16) je archaismus s významem „část“ (srov. v 15. verši předlohy „partem animi“).

Určení předlohy básně Lydya nijak nemění naše hodnocení Šafaříka-básníka, pouze jeho obraz poněkud zpřesňuje. Potvrzuje se nám, že Šafařík měl široké znalosti latinské literatury a že i při překladové práci usiloval cílevědomě o pozvednutí úrovně souborné české poezie. Je pravděpodobné, že báseň poznal v citované edici z r. 1782, protože právě ona mu byla časově velmi blízká, i když nelze vyloučit jeho znalost starších tisků, do nichž byla „Lydya, bella puella“ zařazena. Ze souboru *Poetae latini minores* je konečně nalezeno také motto k Šafaříkově básni *Ode festiva*.¹²

Mé zjištění rozptyluje snad poněkud i rozpaky jubilejní literatury nad básní Lydya: kromě Karla Paula, který ve své knize připomíná mínění Vilikovského,¹³ ostatní badatelé tuto zajímavou skladbu Šafaříkovu opomíjejí.

POZNÁMKY

¹ Pavel Josef Šafařík, *Básnické spisy* (vydal jako 1. svazek *Spisů P. J. Šafaříka Jan Vilikovský*), str. 54, Bratislava 1938.

² LF 1908, str. 106—121, 235—259.

³ Op. cit., str. 120—121.

⁴ *Literatura česká devatenáctého století*, II. díl, 2. vyd., Praha 1917, str. 35.

⁵ *Antika v díle mladého Šafaříka*, Bratislava II-1928, str. 564—566.

⁶ Str. 401.

⁷ Srov. citovanou edici Vilikovského, str. 393.

⁸ Srov. můj článek *Milostné básně ze 16. století a jiné nálezy v brněnské universitní knihovně*, LF 1961, str. 277—295.

⁹ Cituji podle vydání *Poetae latini minores*. Tomus tertius, in quo satyrici minores, elegiaci et lyrici variorum. Curavit Io. Christianus Wernsdorf, Altenburgi 1782, str. 398—401.

¹⁰ Edice J. Vilikovského, str. 54.

¹¹ K tomu srov. studii Josefa Hrabáka *Kapitolky o verši Josefa Jungmanna*, Sborník prací FF BU 1958, D 5, str. 48—82.

¹² Srov. text v edici Vilikovského na str. 64 a poznámku k němu na str. 402.

¹³ Srov. monografii Karla Paula *Pavel Josef Šafařík — život a dílo* (CSAV, Praha 1961), str. 24, a citovanou edici Vilikovského, str. 393 a 401.

ЕЩЕ К ШАФАРЖИКУ-ПОЭТУ

Статья является небольшим вкладом в юбилейные работы о П. Й. Шафаржике, со дня смерти которого 26 июня 1961 года исполнилось сто лет. Автор исследует проблему оригинальности стихотворения Шафаржика Лидия (Lydya), в котором историк литературы обнаружил образец, по которому было написано стихотворение, в сборнике *Poetae latini minores* в произведении *Lydya, bella puella*. Автор публикует оба стихотворения и приходит к выводу, что перевод Шафаржика является в общем точным, хотя с точки зрения формы оба

стихотворения отличаются друг от друга. Наконец автор отвечает на вопрос, каким образом Шафаржик отбирал словесный материал и как он реализовал свой замысел в отношении метрики и рифмы.

M. Kopecký

NOCHMALS ZU ŠAFAŘÍK ALS DICHTER

Der vorliegende Artikel ist ein kleiner Beitrag zu den Jubiläumsarbeiten über P. J. Šafařík, seit dessen Todestag am 26. Juni 1961 hundert Jahre vergangen sind. Der Autor befaßt sich mit der Frage der Originalität in bezug auf das Gedicht *Lydia*, in dem die ältere Literaturgeschichte Einflüsse von Bürger, Klopstock u. a. gesucht hat. Kopecký hat die Vorlage zu diesem Gedicht in dem Sammelwerk *Poetae latini minores* in der Dichtung *Lydia, bella puella* gefunden. Der Autor druckt die beiden Gedichte ab und stellt fest, daß Šafaříks Übersetzung im ganzen treu ist, auch wenn die Gedichte formell unterschiedlich sind. Abschließend beantwortet er die Frage, wie Šafařík die Wahl des Wortmaterials durchgeführt und seine metrischen und Reimabsichten realisiert hat.

M. Kopecký